

УДК 378

DOI: 10.31499/2307-4906.4.2022.269118

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-РЕАБІЛІТОЛОГІВ

Наталія Компанець, старший викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

ORCID: 0000-0002-5333-4333

E-mail: natali.kompanets@gmail.com

У статті розкрито зміст, сутність та особливості формування професійної компетентності майбутніх фахівців реабілітологів. Використання нових технологій при навчанні майбутнього фахівця із залученням відповідних стандартів та принципів суспільства забезпечує формування визначеної компетентності. У статті підкреслюється, що для фізичного реабілітолога велике значення має також комунікаційна компетентність, оскільки фахівцю під час виконання своїх обов'язків необхідно вміти контактувати з пацієнтами, бути стриманим при спілкуванні, співпереживати та вміти правильно реагувати на звертання пацієнтів.

Ключові слова: фахівець реабілітації; компетентнісний підхід; професійна компетентність; групи компетенцій; компетентний фахівець; фізичний реабілітолог; фізичний терапевт; клінічна практика; функціонування пацієнта; функціональний стан.

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE FOR THE FUTURE REHABILITATION SPECIALISTS

Nataliia Kompanets, Senior Lecturer of the Department of English Language for Humanities, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute".

The article reveals the content, essence and features of the formation of professional competence of future rehabilitation specialists. The use of new technologies in studying of a future specialist with the involvement of relevant standards and principles of society ensures the formation of a certain competence. The article emphasizes that communication competence is of great importance for a physical rehabilitator, because a specialist, while performing his duties, must be able to communicate with patients, be restrained when communicating, empathize and be able to respond correctly to patients' appeals. The main issue remains the development of a new system of education and training of specialists who will have sufficient scientific and technical potential, possess the necessary innovative technologies in the modern conditions of the development of world society. To achieve the goal of the research, a set of research methods was used: theoretical (comparative, logical, terminological, generalization, abstraction, analysis and synthesis) and empirical (observation, survey, ascertaining pedagogical experiment). In the conditions of a rapidly changing world and an increase in the flow of information, fundamental subject knowledge is a necessary but not sufficient goal of education. Students should not just master the required amount of knowledge, skills and abilities, which is what the Ukrainian education system is aimed at. It is much more important and difficult to instill in students the ability to independently acquire, analyze, structure and effectively use information for maximum self-realization and useful participation in society (competence).

Keywords: rehabilitation specialist; competence approach; professional competence; groups of competences; competent specialist; physical rehabilitator; physical therapist; clinical practice; patient functioning; functional state.

Орієнтир сучасної освіти – це формування особистості, що вміє вдосконалюватися і розвиватися. Принципи суспільства, на які сьогодні звертає увагу вся спільнота, вимагають високу компетентність від фахівців, активну й гідну поведінку в професійній сфері. Набуття різноманітних знань та навичок, що спрямовані на вдосконалення компетентності реабілітологів, сприяє всебічному розвитку особистості та формуванню здатності своєчасного реагування на зовнішні зміни.

Різнманітні аспекти проблеми підготовки фахівців-реабілітологів привертають досить велику кількість уваги як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Так, наприклад, дослідження організаційно-педагогічних аспектів підготовки фахівців-реабілітологів розглядалися М. С. Герциком, О. І. Міхеєнко, Л. П. Суценко, А. А. Проценко, тема обґрунтування професійної освіти та її розвитку – В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, М. Б. Євтух.

Однак повністю вирішеними дані аспекти не являються, а основним питанням залишається розвиток нової системи освіти та підготовки фахівців, що будуть мати достатній науково-технічний потенціал, володіти необхідними інноваційними технологіями в сучасних умовах розвитку світового суспільства.

Мета статті – проаналізувати формування професійної компетентності майбутніх фахівців реабілітологів.

Для досягнення мети використано комплекс методів дослідження: теоретичних (порівняльний, логічний, термінологічний, узагальнення, абстрагування, аналізу і синтезу) та емпіричних (спостереження, опитування, констатувальний педагогічний експеримент).

З переходом сучасного суспільства до інформаційної моделі розвитку різко зросла потреба у фахівцях, здатних застосовувати сучасні засоби інформаційних та комунікаційних технологій у професійній діяльності. Це накладає на вищу освіту нові вимоги, пов'язані з необхідністю використання сучасних підходів та способів формування професійної компетентності студентів. І в першу чергу, це ширше та ефективніше використання інформаційних технологій у процесі вивчення спеціальних дисциплін. При цьому слід зазначити, що питання науково-методичного забезпечення процесу інформатизації в циклі професійної підготовки є поки що недостатньо розробленими.

Якість освіти розглядається у контексті відповідності рівню освітніх послуг світовим стандартам та нормам [5, с. 44]. Шлях модернізації вищої освіти пов'язаний з метою підвищення якості підготовки професійно-компетентної особистості, конкурентоспроможного спеціаліста, який усвідомлює особисту та суспільну значущість своєї діяльності [4, с. 34].

В умовах швидкозмінного світу та збільшення потоків інформації фундаментальні предметні знання є обов'язковою, але не достатньою метою освіти. Студенти повинні не просто опанувати необхідну кількість знань, умінь і навичок, на що спрямована система української освіти. Набагато важливіше і складніше прищепити студентам вміння самостійно здобувати, аналізувати, структурувати та ефективно використовувати інформацію для максимальної самореалізації та корисної участі в житті суспільства (компетентність).

Дослідження багатьох педагогів та психологів підтверджують, що у освітніх навчальних програмах не відводиться спеціального часу для оволодіння студентами

основних понять компетенції.

Провідною характеристикою професіоналізму є професійні компетенції майбутніх спеціалістів як освітній феномен, що представляє особистісну освіту, яка виражає готовність та здатність фахівця до ефективного вирішення освітніх завдань.

У модель формування професійних компетенцій необхідно включити такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісно-рефлексивний.

До мотиваційно-ціннісного компоненту можна віднести:

- знання задач, що стоять перед реабілітаційними установами;
- вміння визначати мету та завдання власної або колективної діяльності;
- вміння пояснювати власні думки та знаходити вирішення проблем;
- вміння надавати психологічну допомогу.

Щодо когнітивного компоненту, то це:

- знання структури реабілітаційних установ;
- знання методів та організацій роботи;
- знання мети, задачі кваліфікаційної роботи та методи до її виконання.

Діяльнісно-рефлексивний компонент:

- вміння здійснювати індивідуальний підхід до пацієнта;
- вміння складати необхідні програми для хворих;
- вміння застосовувати всі набуті знання на практиці.

Методика має відображати організацію вивчення модернізації змісту освіти у ВНЗ, з урахуванням принципів: наступність, орієнтованість, додатковість.

Окрім цього, методика має бути організована з дотриманням таких положень, як:

- вдосконалення практичних навичок та умінь;
- розвиток навичок, спрямованих на формування вміння до аналізу та узагальнення досвіду реабілітаційної роботи фахівців;
- розвиток комунікативних якостей студента для комфортного спілкування з пацієнтами на належному рівні;
- розвиток творчого підходу та вміння знаходити вихід з критичних ситуацій в професійній діяльності.

Враховуючи динаміку формування професійних компетенцій майбутнього спеціаліста в освітньому процесі ВНЗ на основі моделі необхідно вести моніторинг, що визначає спрямованість на досягнення результату навчання, основним критерієм оцінки якого є рівень сформованості професійних компетенцій.

Реалізація компетентного підходу в освіті ставить складні завдання з розробки ефективних методик і засобів підвищення готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Багато дослідників визначення компетенції найбільш повно пов'язують із діяльнісним результатом навчання, спрямованим на розвиток здатності поєднувати базові знання, вміння та навички в єдине ціле для досягнення високого рівня результату залежно від мети, контексту, ситуації, функції, наявних ресурсів.

І. А. Зимова під компетентністю виділяє інтегровану характеристику якостей особи, результат підготовки випускника ВНЗ для виконання діяльності певних областях (компетенціях). Компетентність, як і компетенція, включає в себе когнітивний, мотиваційно-ціннісний та емоційно-вольовий компоненти.

Компетентність виявляється у готовності до здійснення будь-якої діяльності в конкретних професійних ситуаціях.

А. В. Хуторський визначає компетенцію як «сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються відношенню до певного кола предметів та процесів та необхідних для якісної продуктивної діяльності стосовно них». А. М. Ароновим професійна компетентність визначається як «готовність фахівця включитися до певної діяльності».

Ряд дослідників (А. А. Вербицький, В. В. Серіков, В. Шершньова та ін.) вважають неможливим просто передачу компетентності студенту, тому що компетентність не існує наперед у якомусь готовому вигляді. Кожен суб'єкт навчання має створювати її собі сам. Компетентність слід створювати як продукт індивідуальної творчості та постійного саморозвитку [3].

Вирізняють кілька груп компетенцій:

– загальнокультурні компетенції: включають сукупність знань, навичок, елементів культурного досвіду, які дозволяють студенту вільно опанувати інструментарій наук, різних видів технологій, інших сфер професійної діяльності, що отримали відображення у навчальних предметах та освітніх областях; припускають вільне володіння поняттями, законами, принципами, методами, теоріями текстових, художніх та інших творів, які вважаються фундаментальними здобутками людства, що дозволяє студенту орієнтуватися у соціальному та культурному оточенні, оперувати його елементами;

– загальнопрофесійні компетенції, які мають системний та міждисциплінарний характер, зумовлений загальним профілем напрямків підготовки студентів, що формуються в процесі освоєння професійних спеціальних дисциплін;

– профільно-спеціалізовані компетенції пов'язані зі здатністю студента залучати для вирішення професійних завдань знання, вміння, навички, що формуються у межах конкретної предметної області, у процесі освоєння спеціальних дисциплін та дисциплін спеціалізації та включають сукупність знань, умінь та навичок основних сучасних теоретичних та методологічних підходів за вибраним профілем [2, с. 136].

Варто зазначити, що формування професійної компетентності не є можливим без включення в процес інформаційно-комунікаційних технологій, що полягає в наступному: використання технологій для обробки, пошуку, зберігання інформації в мережі. Дані навички можуть бути використані в оптимізації процесу реабілітації та у відновленні оптимального стану здоров'я людини. Дані компетентності з об'єктивної сторони розгляду являються вимогами, які визначені суспільством саме такої області фахівців. Із суб'єктивної сторони – це індивідуальність реабілітолога, особливості мотивації в самореалізації та самовдосконалення своїх навичок. Щодо комунікативної компетентності, то, так як професійний процес включає різноманітні вербальні та невербальні аспекти спілкування з пацієнтами, то вона має місце бути у кваліфікованого спеціаліста. Навички комунікації формуються в процесі навчання у вищому навчальному закладі, потім – з пацієнтами, що тільки розширює дані навички. Важливим є стриманість при спілкуванні, співпереживання, самовпевненість, самоконтроль та вміння правильного реагування на звертання пацієнтів.

Вважаємо, що компетентність вимагає обов'язкової наявності в індивіда внутрішньої мотивації до якісного здійснення своєї професійної діяльності, а також

професійних цінностей та ставлення до своєї професії та результатів її діяльності як до цінності. Компетентний фахівець має бути здатним виходити за рамки предмета (тобто чітко простежується необхідність комбінування як спеціальностей, так і дисциплін) своєї професії, а також повинен мати творчий потенціал для саморозвитку, тільки в цьому випадку він може бути конкурентоспроможним та затребуваним ринку праці.

Професійні компетенції повинні проголошувати основні вимоги до фахівців, таким чином гарантуючи безпечність та ефективність їх діяльності. Увага повинна акцентуватися на розвитку свого стилю, ініціативи, самовиховання і самореалізації з врахуванням таких аспектів як індивідуальність і рівень підготовки.

Одним із провідних напрямків розвитку професійної освіти є формування конкурентоспроможності випускників ВНЗ. У зв'язку з цим конкурентоспроможність, як рівень сформованості компетентності та компетенцій майбутніх випускників, набуває вирішального значення [2, с. 135].

Однією із найважливіших навичок для фізичних терапевтів є організація їх практичної роботи, впродовж якої, завжди на перше місце мають ставати інтереси пацієнтів. Важливу роль у встановленні зв'язку між фізичним терапевтом та пацієнтом відіграють комунікативні здібності та експертність спеціаліста. Варто також пам'ятати що зараз однією з сучасних тенденцій є злагоджена робота фізичного терапевта у складі мультидисциплінарної бригади, а отже, потрібні комунікативні навички для ефективного роботи фізичного терапевта разом з іншими спеціалістами, такими як: терапевт, лікар-спеціаліст, медсестра та медбрат, психолог. Кожен випускник вищого навчального закладу в практичній діяльності повинен вміти вести дискусію на теми пов'язані з аспектами фізичної терапії вміло та лаконічно висловлювати власну думку, дослухатись до думок інших спеціалістів. Також, не мало важливими, для фізичних терапевтів є такі навички: аналіз та планування власної підприємницької діяльності, прагнення до професійного вдосконалення та зростання, вміле ведення наукової діяльності та публікація власних досягнень, практичне застосування отриманих за час навчання та професійного вдосконалення знань та навичок [6].

Таким чином, сучасне суспільство, засноване на інноваціях, вимагає від установ професійної освіти підготовки компетентних фахівців, здатних до спілкування та співробітництва, які володіють вмінням отримувати та технологічно обробляти інформацію, приймати рішення та діяти оперативно у нестандартних ситуаціях. Тому проблема формування професійних компетенцій у освітній процес є актуальним в умовах реформування освіти та її рішення можливе шляхом удосконалення освітнього процесу. Важливою проблемою сучасного етапу розвитку вищої освіти є управління процесом засвоєння знань. Освітні установи фактично займаються проектною діяльністю, але на відміну від методологій проектною діяльністю, що швидко розвивається і пройшла вражаючий шлях від каскадних моделей управління проектною діяльністю до гнучких методологій розробки та появи безлічі стандартів, що затверджують нові принципи управління, методології навчання не змінюються, по суті, культивуючи ті ж каскадні моделі. Здається, що саме у напрямку реінжинірингу та формування нових форм управління у навчанні, що враховують нові можливості, вимоги та динаміку зовнішнього світу, криються могутні резерви підвищення ефективності та результативності процесів засвоєння знань.

Професійна компетентність та її формування – це трудомісткий процес, що є

вагомою складовою професійної підготовки спеціалістів реабілітологів. Даний процес відбувається за впливу як зміни принципів та вимог суспільства, так і з власної активності майбутнього фахівця.

Сучасні засоби інформаційних технологій у навчанні можуть відкрити нові можливості для вирішення проблем індивідуального та професійного зросту реабілітолога, що вимагають не лише відповідних знань, але й умінь застосовувати їх в діяльності. Окрім цього, забезпечивши орієнтований підхід до кожного студента під час навчання, створивши індивідуальні програми підготовки студентів, таким чином вдосконаливши професійну орієнтацію студента в різноманітних областях.

Оскільки Україна обрала шлях євроінтеграції, питання уніфікованої форми для введення реабілітаційних пацієнтів актуальне як ніколи. З сучасними міграційними рухами треба брати до уваги, що серед вимушених мігрантів є люди, які мають певні функціональні обмеження життєдіяльності або ж просто проблеми зі здоров'ям. Таким людям треба продовжувати стратегію безперервного реабілітаційного процесу або ретельно вносити корективи у план реабілітації. Можливо це зробити лише в тому випадку, коли фізичний терапевт бачить початок реабілітаційного процесу та цілі, які були чи не були досягненні в ході реабілітації. Уніфікована форма Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я спрощує життя фізичному терапевту та допомагає пацієнту позбутись зайвого стресу. Застосування МКФ це один з основних напрямків який варто інтегрувати в підготовку спеціалістів профілю фізична терапія, для того щоб, по-перше, розширювати області співпраці з міжнародними колегами для опанування нового досвіду та інновацій, по-друге, продовжувати реабілітаційний процес пацієнтам з різних країн, не дивлячись на жодні зовнішні обставини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волошко Л. Б. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у процесі вивчення медико-біологічних дисциплін: автореф. дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04. Київ, 2006. 20 с.
2. Єршова О. В., Мулліна Е. Р. Компетентнісний підхід як умова підвищення якості підготовки студентів. Вектор науки Тольяттинського державного університету. Серія: Педагогіка, психологія, 2015. № 1. С. 134–137.
3. Аронов А. М. Психологія и педагогіка. Красноярськ: СФУ, 2007. 171 с.
4. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.
5. Стрельников В. Ю. Професійна компетентність вчителя. *Актуальні проблеми безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів України в умовах становлення національної школи*: збірник статей. Київ, 1992. С. 44–45.
6. Прихода І. В. Організаційно-методологічні підходи до професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації в Україні. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. 2007. Вип. 15. Ч. 1. С. 60–66.

REFERENCES

1. Voloshko, L. B. (2006). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnix fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii u protsesi vyvchennia medyko-biologichnykh dystsyplin. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
2. Iershova, O. V., Mullina, E. R. (2015). Kompetentnisnyi pidkhid yak umova pidvyshchennia yakosti pidhotovky studentiv [A competent approach as a condition for improving the quality of student training]. *Vektor nauki Tol'jattins'kogo gosudarstvennogo universiteta. Serija: Pedagogika, psihologija – Science vector of Togliatti State University. Series: Pedagogy, psychology, 1, 134–137* [in Ukrainian].

3. Aronov, A. M. (2017). *Psykholohiia y pedahohika*. Krasnoiarsk: SFU [in Russian].
4. Ovcharuk, O. V. (2004). *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: sivotyvi dosvid ta ukraïnski perspektyvy*. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
5. Strelnikov, V. Yu. (1992). *Profesiina kompetentnist vchytelia* [Professional competence of the teacher]. *Aktualni problemy bezperervnoho pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh kadriv Ukrainy v umovakh stanovlennia natsionalnoi shkoly – Actual problems of continuous improvement of the qualifications of pedagogical personnel of Ukraine in the conditions of the formation of a national school: zbirnyk statei*. Kyiv, 44–45 [in Ukrainian].
6. Prykhoda, I. V. (2007). *Orhanizatsiino-metodolohichni pidkhody do profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv z fizychnoi rehabilitatsii v Ukraini* [Organizational and methodological approaches to professional training of physical rehabilitation specialists in Ukraine]. *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity – Problems of modern pedagogical education, issue 15*, 60–66 [in Ukrainian].